

הרמת מסך

כפתח לדיון על דרכו האמנותית של פסטיבל הרמת מסך אנו מפרסמים קטעים מתוך הביקורת של גבי אלדור (באדיבות עיתון מעריב, 12.12.2008) והגיגים של רות אשל, כמו גם את מאמרה של נאוה צוקרמן על היצירה פוסט מרתה.
רות אשל, גבי אלדור, נאוה צוקרמן

דחוס ומהיר רות אשל

הרמת מסך 2008, האירוע היוקרתי של היוצרים העצמאיים הישראלים, בלט ברמה הטובה של הרקדנים, בליטוש הטכני לפרטים וגם במקצועיות המרכיבים התיאטראליים של כל מסך. כבעבר, כל היצירות שהועלו היו קאמריות, אולי בגלל אילוצים תקציביים ואולי עקב הרצון של הכוריאוגרפים להתנסות בעבודה עם הרכב מצומצם. כמעט כל היוצרים נתנו לרקדנים קרדיט של רקדנים יוצרים, מגמה המצביעה על הציפייה שרקדנים יהיו לא רק מבצעים מצוינים, אלא גם יצירתיים.

בשנים האחרונות המנהלים האמנותיים של הרמת מסך היו אנשי תיאטרון. ייתכן שזאת הסיבה לכך שמרבית הריקודים נוצרו בהשראת טקסט או רעיון פילוסופי. לעתים קרובות לא היה כל קשר בין הטקסט בתוכנייה למחול שהוצג על הבמה. קיים קושי לתרגם את המלה המפורשת לתנועה, שבמהותה היא מופשטת, בלי לגלוש לפנטומימה או לריאליזם שטחי. יש גם קושי בתמצות רעיון פילוסופי לתנועה, הבאה לידי ביטוי במינימליזם, בלי שבסופו של דבר מדיום המחול על מכמני הווירטואוזיות הטכנית שבו לא יידחק הצדה לטובת גרעין הרעיון.

הפנייה של יוצרים עצמאיים לאמנויות האחרות אינה חדשה. במחצית השנייה של שנות השבעים ובמחצית הראשונה של שנות השמונים אופיין המחול של היוצרים העצמאיים בשימוש עשיר באביזרים, כחלק מהפנייה של "המחול האחר" אל אמנים פלסטיים לקבלת השראה, מתוך שאיפה ליצור שפה תנועתית חדשה. המפגש בין האביזר לבין גוף הרקדן העצים את עושר המטאפורות של הרקדן המבצע / היוצר, אבל גם הרחיק את התנועה נטו וגימד את היכולת הטכנית של הרקדנים.

לגמרי. ביצירה בולטים זיו, במשחק מצוין ובנוכחות בימתית מרשימה כמדאם, ומצליח שהוא רקדן נפלא ואיכותי. בהרמת מסך הנוכחית הטקסט הוא עדיין מקור השראה, אבל ניכרת מגמה ברורה לחזור לתנועה. המחול יום שני של מיכאל גטמן הוא צירוף מסקרן של אווירה מיסטית משהו עם הצלילות הכוריאוגרפית של מרס קאנינגהם. אלדד בן ששון ויערה דולב רוקדים שני ריקודי סולו בו־זמנית. כל אחד מהם מרוכז בבועה משלו, חוקר את הגוף, עד שהם נפגשים ונפרדים מחדש. השפה התנועתית הצלולה והביצוע הבוהק יוצרים מחול איכותי, אם כי הוא מתארך מדי. גם ביצירות אחרות, פחות בולטות, אין יותר על הווירטואוזיות של הרקדן.

החזרה לתנועה מבורכת והיא חלק מטלטלת הענק של יציאה החוצה וחזרה הביתה. אלא שהשנה, אולי יותר מאשר בעבר, נראה המחול מנותק מהמקום שבו אנו חיים. היצירות שעלו היו מאוד אוניברסליות, אבל לא דווקא במובן הטוב של המלה. יש כל כך הרבה כישרון, שנתמך ביכולת ביצוע מעולה, וחבל שכל זה מנווט לטובת הליכה בתלם החרוש של טרנדים בינלאומיים, תוך איבוד הקול האישי. הטרנד כיום הוא מחול אגרסיבי, מהיר ואלים, תוך בדיקה של מערכת יחסים פיסית ומניפולטיבית בין אנשים. נראה שהרגש כבר קהה מעוצמת הווליום. הכל מהיר, כאילו היוצרים מנסים להספיק מה שיותר נגיעות ודחיות צפופות, אך חסרות כל משמעות, של יד או רגל של האחד באחר. גם אם פה ושם יש עניין כוריאוגרפי של פתרונות תנועתיים מורכבים, הכל קורה מהר, כאילו מנסים לדחוס את התנועה למה שפחות זמן. בכל ריקוד יש כמה שיותר קפיצות של הרקדנים זה על זה, נפילות שכלל שהן מסוכנות הרי זה משובה, גלגולים מהירים על הרצפה ושינויי כיוון בחלל, שמצביעים על חוסר שקט פנימי. מרוב תנועות אין זמן להאיר רקדן זה או אחר בצבעים אישיים. על פניו היצירה נעשית מתוך הקשבה

לטענתי, רק כש"המחול האחר" חש שיש לו שפה עשירה דיה משלו ושאינו זקוק לסיוע הקב התומך של האביזר, ניתק בהדרגה הקשר בין המחול לאמנות הפלסטית. אחר כך, בתחילת שנות השמונים, הגיעה לארץ פינה באוש והיוצרים העצמאיים נהו אחריה. רק כשהגיעו למבוי סתום, שנבע מהתרחקות מהמחול נטו ומהיכולת הטכנית שיוצרת רקדן, חזרו אל הווירטואוזיות במסגרת המחול הפוסטמודרני, שהוא הטרנד העכשווי. אחרים נשארו בתחום מדיום התיאטרון. ולמה כל השורות האלה? כי בראייה היסטורית מדובר בתופעה ברוכה – פנייה של המחול אל אמנויות אחרות, האופיינית ליוצרים עצמאיים סקרנים, שמבקשים להרחיב את גבולות המדיום שבו הם עוסקים.

המפגש מוליד מקורות השראה ומרחיב את הגירויים ליצירה, מדרבן התייחסות שונה לתנועה ולחלל ומביא להעמקת ההסתכלות, מתוך בחינת התנועה מזוויות קונצפטואליות חדשות. אלא שיש לראות במפגשים אלה תהליך ניסוי זמני שבסופו, אין לשכוח, יש לחזור הביתה אל המחול, על הנדוניה הספציפית של המדיום. בתוך חווית המפגש היוצר בוחר מה להטמיע ומה לדחות בזיווג הזמני.

לכן היצירה פוסט־מרתה של ניב שיינפלד ואורן לאור, בשיתוף רות אשל, מוצלחת כל כך. המחול נוצר בהשראת מחזהו של אדוארד אלבי מי מִפֶּחַד מוֹיִרֶג'ינִי וולף, שבו זוג בוגר ועקר (עירד מצליח ורות אשל) נפגש עם זוג צעיר (סיון גוטהולץ ואדם בן צבי). זה מחול פסיכולוגי, שמתמודד באופן מוצלח ביותר עם העברת נרטיב לקומפוזיציות מחול טובות, שגם משרתות את הנושא וגם עומדות בזכות עצמן. בעיקר מוצלחים הפתרונות הכוריאוגרפיים של מפגשים בין כל אחד מהבוגרים לבין "התואם" הצעיר שלו, כשהצעירים חולפים ביניהם כבקרוסלה. הגבולות בין המציאות הנרקדת לבין התהייה אם מדובר בזיכרון או בשאיפה למפגש מיטשטשים

לרקדנים ושיתופם בתהליך, אבל למעשה הכל הופך לכור היתוך שבו הסולן הולך לאיבוד גם בהרכב קאמרי. האלימות של חלק מהלהקות האירופיות, שראינו כבר לפני למעלה מעשר שנים, מגיעה לישראל באיחור.

חזרה הביתה היא לא רק חזרה למחול נטו ולחקר התנועה, אלא גם היכולת לגדול, להיות מחוזק מבפנים, כדי לחפש את הקול האישי.

צריך לחזור לרקוד: המשבר של הרמת מסך גבי אלדור

תשע עבודות, שלושה רגעים מרגשים באמת. סגנון אחד שעבר מיוצר ליוצר כמעט ללא הבחנה ותחושה שהרמת מסך נמצא במשבר. קשה לכתוב את הדברים האלה אחרי שלושה ימים רצופים של מאמץ אדיר מצד היוצרים, הרקדנים וכל מי שמעורב בפרויקט הזה, שכוונותיו רק טובות והצלחותיו בעבר ידועות.

הכל היה מושקע – התאורה והתלבושות והמוסיקה והליווי האמנותי, אבל אולי הגענו לאיזה רגע של אמת, שבו נשאלת השאלה: לאן נעלם הביטוי האישי, ובעיקר, לאן נעלם המחול? מדוע הרקדנים כל הזמן עומדים או יושבים זה על זה, כרוכים אחד סביב השני, כאילו אי אפשר עוד לעמוד לבד בעולם בלי להישען?

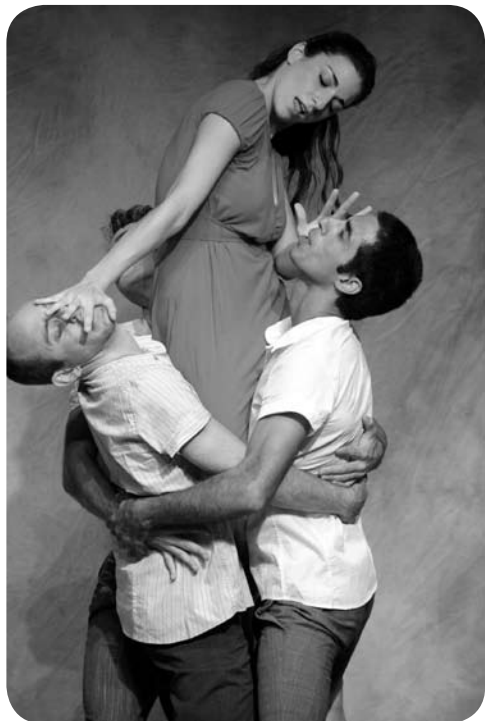
הריקוד *יום שני* (מסך 1) של מיכאל גטמן, בביצוע יערה דולב ואלדד בן ששון, התעסק אמנם באיזון עדין בין בני זוג, אבל מהרגע הראשון, שבו שכבה האישה על גבו של הרקדן, נוצרה שפה מחולית – קווי התנועות שלה היו ישרים, מתוחים, הכיפוף של הגב התיישר, בשעה שהגבר היה מפותל, כבד, קווי המתאר שלו רופסים. הדו־שיח נראה כניסיון של שני הרקדנים ללמוד זה את שפתו של זה או ליצור שפה חדשה, אחרת. הניסיון הזה נכשל. כל אחד חזר לשפה התנועתית שלו. ברגע מיוחד הגבר מעביר יד לא נוגעת על הצללית המדויקת של בת הזוג הרוכנת, כבזדק את מהות החיים הברורים האלה, של רגל מתוחה ושל יד מעוגלת. לקראת הסוף ידה של הבהירות על העליונה, ויחד, בהיסוס, הם מנסים לרקוד בשפה אחת שנראית מיוסרת פחות, יותר פתוחה לעולם.

בסיס מעורער

מאיה לוי (מסך 2) יצרה בקרש הצלה עבודה משעשעת יותר. המוסיקה וחלקי תלבושות, כמו צווארון תחרה ובגד מוקיוני באדום, רימזו על עולם אחר, שיש בו גם מן האגדה. שני הרקדנים

השילוב המושלם של מופע תיאטרלי במהותו, עם ביצוע שמחזיר את האמון במשמעות הריקוד – האופן שבו כל תנועה היא עולם, ואפילו הנפילה על הרצפה, תנועה שלא היתה עבודה אחת שלא חזרה עליה בנוסח זה או אחר – קיבלה בביצוע שלה נפח וצורה והיתה מרגשת.

בעבודה של תומר שרעבי, *מונק* (מסך 4), כאשר שלושת הרקדנים, שגמרו להיתלות זה על זה, עוברים לפתע את הבמה באלכסון, זקופים, נעמדים לרגע ארוך על רגל אחת ואחר כך רוכנים, נשמתי לרווחה. פניו היפים של שרעבי נגלו פתאום במלוא רצינותם, וכאשר הוא שלח יד ארוכה לחלל, לא בתחינה כמו בתחילת המחול אלא כתנועה, והסב את פניו כמו לראות דבר מה שנמצא במרחק, זה היה רגע של מחול, רגע שזוכרים. העבודה של ניב שיינפלד ואורן לאור, *פוסט*

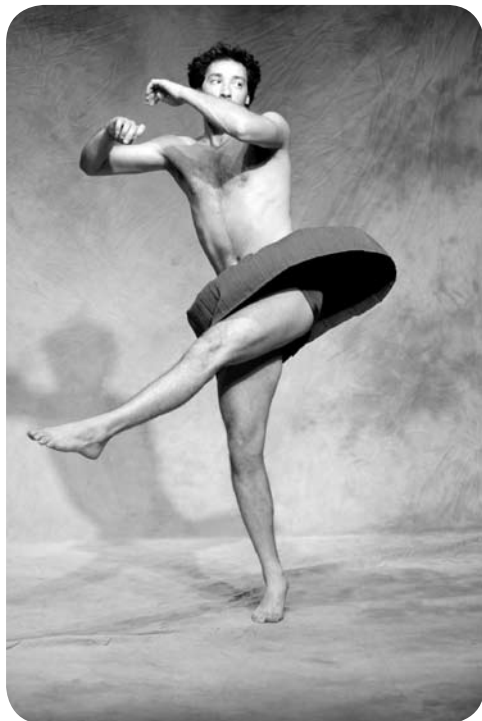
מרתה (מסך 2), בשיתוף רונית זיו, היתה מבוססת על המחזה מי מפחד מהוירגיניה וולף. התיאטרליות, עם דמויות מוגדרות הידועות מהספרות ומהקולנוע, נהנתה מהכרת הסוגה. הם סיפרו סיפור. חלק מהמחול היה מוצלח יותר וחלקו פשטני, אבל השתתפה בו שחקנית ממשית בדמותה של זיו, שרקדה בחסכנות ובאיפוק את הדמות המורכבת של מרתה, והיתה לו הברקה תיאטרלית מובהקת בסיום.

במסגרתו, התקווה לחיים אחרים מתפוגגת אחרי לילה סוער, והבמה מתמלאת בבובות גומי צבעוניות לעשרות, שהן החלום המנופץ של אישה שרצתה להאמין שהיא אם. הצפופים הקטנים, חסרי האונים, של בובות הגומי היו תוספת מכמירת לב ושיא רגשי.

מעריב, 12.12.2008

תלויים זה בזה לקיומם. בתחילת המחול אחד יושב על גבו הכפוף של השני, כאילו זה מקום המחיה הרגיל שלו. בהמשך השניים משתמשים בקרש באופן קרקסי, מעמידים אותו על צינור מתכת שהופך את האיזון לקשה עוד יותר ואומרים לנו, בעצם, רבותי, הבסיס לא יציב.

אולי האמירה הזאת יכולה להסביר תופעה שנראתה לי מדהימה ומעציבה כאחד – ברוב הריקודים איש לא עומד על רגליו, וכאשר הוא כבר ניצב לבדו, כמו גדול, מתחולל לפתע הדבר המוזר הנקרא "מחול", שבו לעצם התנועה יש משמעות ולא לתוכן הספרותי או הדרמטי של המתרחש. כאשר הדגש הוא על הסיפור ועל היחסים, הגוף נותר לא מטופל, מרושל. אין צורך בפירוואטים. גם הליכה, עמידה, נחיתה מהרמה גבוהה או גלישה לרצפה דורשות תשומת לב – לכפות הרגליים (אוי, כמה

שהן מוזנחות), לגב, לאותם פרטים שנותנים נפח לתנועה ומפקיעים אותה מהיומיומי.

המגמה שאיפיינה את "הרמת מסך", של מופעים שהם יותר תיאטרון-מחול – אולי בגלל נטייתם הטבעית של המנהלים האמנותיים שעמדו בראשו במשך שנים, כולם אמנים מתחום התיאטרון – הצליחה מעבר למשוער. המחול עצמו הלך והידלדל. ייתכן שהשינוי בא מתוך צורך להוציא את המחול מהתעסקות מוגזמת בעצמו, אבל משהו השתבש בדרך.

לספר סיפור או לרקוד

בעבודה של אודליה קופרברג וסהר עזימי (מסך 3), *ריוורסי*, משתתפת מיה ויזר, שרקדה שנים בלהקת בת שבע. כשהתבוננתי בה, ראיתי את